

4. Боковой Ю.В. Особенности методологии проектирования информационных систем для малого и среднего бизнеса / Ю.В. Боковой // Прикладная информатика. – 2006. – № 5. – С. 3–11.
5. О факторах риска в процессе разработки программного обеспечения / [Д.А. Макаров, М.Я. Розенберг, А.Б. Шильников] // Вестник ЮУрГУ. – 2009. – № 37 (170). – С. 85–92.
6. Креативные технологии в управлении проектами и программами / [С.Д. Бушуев, Н.С. Бушуева, И.А. Бабаев и др.]. – К. : Саммит книга, 2010. – 768 с.
7. Будыльский А.В. Управление командой разработчиков на этапе исполнения ИТ-проекта с использованием метода критической цепи / А.В. Будыльский, И.Ю. Квятковская // Вестник Астраханского государственного технического университета. Сер.: Управление, вычислительная техника и информатика. – 2014. – № 3. – С. 85–92.
8. Голдратт Э.М. Критическая цепь / Э.М. Голдратт. – М. : ТОС Центр, 2006. – 272 с.
9. Орлов А.И. Теория принятия решений : [учебное пособие] / А.И. Орлов. – М. : Март, 2004. – 656 с.
10. Особенности принятия решения на этапе инициации проектов создания корпоративных информационных систем / [И.С. Барская, П.А. Тесленко, В.Ю. Денисенко] // Управління проектами та розвиток виробництва : зб. наук. пр. – № 1 (49). – Луганськ : вид-во СНУ ім. В.Даля, 2014. – С. 32–39.
11. Теория массового обслуживания / [Г.И. Ивченко, В.А. Каштанов, И.Н. Коваленко]. – М. : ТОС Центр, 2012. – 304 с.
12. Ramsin R. Process-Centered Review of Object-Oriented Software Development Methodologies / R. Ramsin, R. Paige // ACM Computer Surveys. – 2008. – V. 40. – № 1. – P. 35–42.

Аннотация. В статье проведен анализ процессов обслуживания транспортных средств на КПП порта с точки зрения моделирования системы массового обслуживания. Исследованы основные показатели СМО с учетом планов дальнейшего роста грузопотоков порта. Определены ключевые требования к ПО, которое необходимо разработать, чтобы развить инфраструктуру порта до достойного уровня. Описан процесс интеграции ПО для КПП с ПО других структурных подразделений.

Ключевые слова: порт, транспортное средство, СМО, ПО, интеграция.

Summary. The article contains the analysis of the processes of servicing vehicles on the check point of the port from the standpoint of modeling of the queuing system. There was considered the main indicators of QS, taking into account plans for further growth of port flows. Determined key requirements for software that need to be developed, to lead the port's infrastructure to a decent level. Described process of integration for the checkpoints software and software of other structural units.

Key words: port, vehicle, QS, software, integration.

УДК 334.72

Деліні М. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління*

*інформаційно-аналітичною діяльністю та євроінтеграцією
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*

Dielini M. M.

*PhD in Economics, Associated Professor,
Department of Management,
Information-Analytical Activity and Euro Integration
National Pedagogic Dragomanov University*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

SOCIO-ECONOMIC RESPONSIBILITY OF ENTREPRENEURSHIP IN THE SYSTEM OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS

Анотація. У статті представлено аналіз моделей соціальної відповідальності бізнесу, на основі яких виділено основні напрями соціальної відповідальності. Зазначено, що економічна відповідальність лежить в основі соціальної та стає підґрунтям для виокремлення категорії «соціально-економічна відповідальність підприємництва». Визначено її напрями, форми та інструменти.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу, соціально-економічна відповідальність підприємництва, економічна відповідальність, юридична відповідальність, етична відповідальність.

Вступ та постановка проблеми. Соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) є поширеним поняттям в розвинених країнах та дістає свого розвитку в країнах, що розвиваються. Форми та інструменти застосування соціальної відповідальності різняться залежно від країн, самої організації та тієї моделі СВБ, що притаманні їй. Україна не є винятком в цьому процесі, що пов'язано з розширенням міжнародних зв'язків нашої країни, а також тим, що багато українських підприємств, які бажають підвищувати свій імідж та конкурентоздатність на закордонних ринках, зрозуміли роль та важливість СВБ у своїй діяльності. Оскільки зараз спостерігаються поглиблення вивчення та дослідження багатьох процесів та достатній аналіз соціальної відповідальності бізнесу, а також широкий спектр напрямів її застосування, актуальним вбачається виокремлення такої її складової, як соціально-економічна відповідальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Предметом свого дослідження соціальну відповідальність зробили багато вчених, таких як, зокрема, А. Керолл, Дж. Лантос, К. Бруннер, А.М. Колот, М.О. Кужелев, Т.М. Савіна, О.О. Фоміна, Н.В. Водницька, В.О. Огородник, А.А. Глебова, І.Ф. Комарницький, О.О. Охріменко, Т.В. Іванова. Деякі з них звертались й до аспекту соціально-економічної відповідальності, але саме поняття так і не сформовано, а також не виокремлено цю категорію. Саме це й стане предметом дослідження автора.

Метою роботи є визначення місця соціально-економічної відповідальності підприємництва в системі соціальної відповідальності бізнесу.

Результати дослідження. Взагалі сама категорія соціальної відповідальності бізнесу вивчається науковцями досить давно, а реальні приклади її застосування відомі ще з давніх-давен, такі як благодійність, філантропія, меценатство. Форм її реалізації зараз багато. Головним та найбільш проблематичним, на нашу думку, під час дослідження соціальної відповідальності є її багатоаспектність та багатогранність. Як вже було зауважено, вона знаходиться в полі вивчення навіть не двох, а більше наук, що значно розширює її трактування (наявно більше 2 000 характеристик СВБ), сфери, форми та напрями її застосування.

Оскільки сферою наукових інтересів автора є саме економічний аспект, то й категорію СВБ будемо розглядати з цього ракурсу.

Деякі науковці виділяють, що в дійсності соціальна відповідальність бізнесу містить в собі процедури і практики компаній із семи аспектів діяльності:

- організаційне управління;
- права людини;
- трудові відносини;
- етична операційна діяльність;
- захист навколишнього середовища;
- захист прав споживачів;
- розвиток місцевих громад та співпраця з ними [1].

Національна стратегія визначила такі напрями СВБ в Україні, як у сфері охорони довкілля; у сфері забезпечення внеску в розвиток суспільства; у сфері корпоративних і трудових відносин [2].

Отже, напрями застосування СВБ спрямовані як на конкретних громадян (споживачі, персонал) шляхом виконання етичної та юридичної відповідальності, так і на громаду взагалі (захист навколишнього середовища, своєчасна сплата податків, розвиток місцевих громад тощо). Інструменти реалізації цього численні та не є предметом дослідження нашої статті, але будуть розглянуті далі в межах означеної проблематики.

Отже, ми бачимо, що сфера реалізації СВБ досить широка, на думку автора, саму категорію СВБ слід сильніше поглиблювати та розмежовувати. Це доцільно буде робити, виходячи з основних теорій науковців стосовно СВБ.

Так, найбільш поширеною є модель, яку запропонував А. Керолл, який є одним із фундаменталістів соціальної відповідальності.

За словами А. Керолла, «корпоративна соціальна відповідальність передбачає ведення бізнесу таким чином, щоб він був економічно вигідним, етичним, соціально сприятливим, а також підпорядковувався закону. Для того щоб бізнесу бути соціально відповідальним, рентабельність та дія в межах закону мають бути найпершими умовами під час обговорення етики фірми, а також того, наскільки підтримується суспільство, в якому цей бізнес існує з вкладом грошей, часу та таланту». А. Керолл зобразив свою модель у вигляді піраміди, де різні верстви допомагають бачити менеджерам різні типи зобов'язань, які суспільство очікує від бізнесу [3]. Модель А. Керола охоплює чотири види соціальної відповідальності, а саме економічну, правову, етичну та філантропічну. Їхню коротку характеристику представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Модель СВБ за А. Кероллом

№	Тип	Характеристика
1.	Економічна	Перша відповідальність компанії – це її економічна відповідальність. Це стосується відповідальності бізнесу за виробництво товарів і послуг, необхідних суспільству, та продажу їх на користь прибутку.
2.	Правова	Юридична відповідальність компанії – це вимоги, які встановлені законом. Разом із забезпеченням того, що компанія є прибутковою, забезпечення його відповідності всім законам є найважливішою відповідальністю.
3.	Етична	Після того, як компанія виконала економічні та юридичні обов'язки, вона може займатися етичними обов'язками. Етичні обов'язки – це обов'язки, які компанія виставляє собі сама, оскільки вважає це за потрібне. Етичні обов'язки можуть включати в себе доброзичливість до навколишнього середовища, виплату справедливої заробітної плати або відмову у веденні бізнесу з гнітючими країнами.
4.	Філантропічна	Якщо компанія здатна виконувати всі свої інші обов'язки, вона може розпочати виконання благодійної відповідальності. Добродійні обов'язки – це обов'язки, які виходять далеко за межі того, що просто потрібно, або які компанії вважають правильним. Вони включають в себе зусилля, спрямовані на покращення благ суспільства (наприклад, шляхом надання послуг громадським організаціям, залучення проектів, спрямованих на сприяння навколишньому середовищу або пожертвування грошових коштів на благодійні причини). Тобто це найвищий рівень відповідальності компаній.

Джерело: складено автором на основі [3; 4; 5]

Існують також інші моделі СВБ. Так, К. Бруннер у своїй книзі «Корпоративна відповідальність та легітимність» описує чотири теорії КСВ, а саме класичну, зацікавлені сторони, соціальні вимоги та соціальний активіст [6–9].

Також є класифікація Дж. Лантоса, яку він презентував у роботі «Етичність альтруїстичної соціальної відповідальності бізнесу». Вона основана на моделі А. Керолла, але автор виділяє в ній три різні типи СВБ:

1) етична СВБ (моральний обов'язок компанії забезпечувати власну економічну відповідальність, правову та етичну);

2) альтруїстична СВБ (задоволення організаційної філантропічної відповідальності, виходячи за рамки запобігання можливої шкоди (етичної СВБ), щоб допомогти пом'якшити недоліки суспільного добробуту, незалежно від того, чи це буде корисним для самого бізнесу);

3) стратегічна СВБ (догляд за діловими колами, які виконують стратегічні ділові цілі) [10].

Останні дві розглядають відповідальність з боку дій організацій, тобто не напрямів її реалізації, а саме обсягу поглиблення соціальної відповідальності в діяльності компанії.

Але в будь-якому разі ми можемо зробити висновок, що досить велика увага приділяється вивченню моделей соціальної відповідальності. В основі кожної моделі лежить економічна складова, яка стверджує, що компанія спочатку зосереджувала увагу на економічному розвитку, а також це є ще однією відповідальністю за оновлення компанії. Але очевидно, що економічне зростання поодиночці не є соціально відповідальним, адже це довгий і взаємний причинний процес. Тому що без економічного розвитку не може статися соціальне. І навпаки, без соціальної навряд чи можливе економічне зростання.

Для більш глибокого аналізу СВБ потрібна також модель, запропонована українським науковцем М.О. Кужелевим. Він пропонує модель СВБ розглядати як систему «відповідальностей» корпорації, що визначає комплекс соціально відповідальних дій та заходів. Мотивом для соціально відповідальної поведінки є очікування стейкхолдерів, дії яких обумовлюють економічний успіх корпорації, отже, і її існування. Він розглядає корпоративну соціально відповідальність (КСВ, в нашому дослідженні це поняття тотожне СВБ) як кубічну модель.

Саме кубічна трьохвекторна структура КСВ дає змогу детально розглянути систему корпоративних відносин, які виникають у трикутнику «державна – суспільство – корпорація» у проєкціях «економічна відповідальність – юридична відповідальність», «економічна відповідальність – етична відповідальність» і «юридична відповідальність – етична відповідальність» для вибору оптимальної моделі КСВ для України. У своєму дослідженні він бере за константу, незалежну та залежну змінну ту чи іншу відповідальність та розглядає основні тенденції у відповідальності, виходячи з цього, якій моделі це більше притаманно та яка може бути більш прийнятною для України [11].

Тобто після розгляду вищенаведених моделей ми бачимо, що вони переважно розглядають відповідальність з точки зору її спрямування. Мається на увазі, що це економічна, етична, юридична сфера. Тобто там, де вона реалізується.

Узагальнену схему моделі соціальної відповідальності бізнесу та взаємозв'язок її складових представлено на рис. 1.

Так, через те, що велика частка СВБ орієнтована саме на економічний напрям, доцільним є виокремлення такої її складової, як соціально-економічна відповідальність.

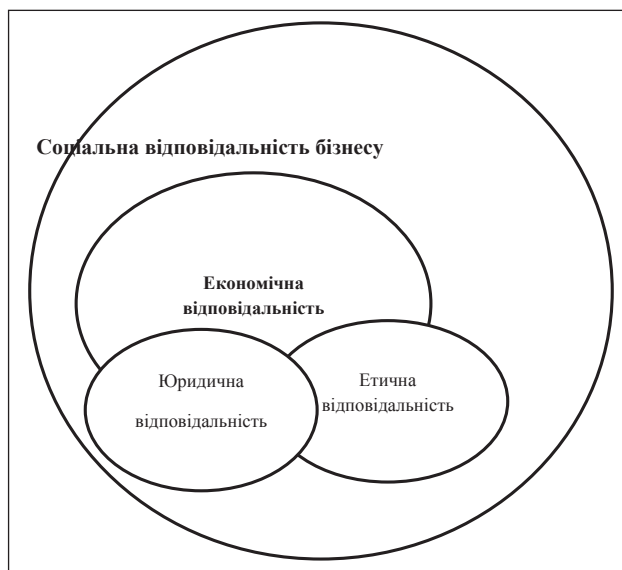

Рис. 1. Схема соціальної відповідальності бізнесу та взаємозв'язок її складових

Знову звернемося до моделі А. Керолла, де саме економічна відповідальність визначається базовою функцією компанії на ринку товарів і послуг, на якому вона постає в ролі виробника. Ця функція спрямована на задоволення потреб споживачів та одержання економічних вигід (доходів). В неї входять заробіток достатнього прибутку на власний акціонерний капітал для задоволення акціонерів, надання продукції, що варта сплачених за неї грошей, для задоволення покупців, створення нових робочих місць та нових матеріальних цінностей для свого бізнесу, заохочення інновацій [12].

Основний сенс соціально-економічної відповідальності полягає в тому що це є відповідальністю підприємництва перед співробітниками, споживачами, конкурентами, суспільством взагалі за допомогою економічних засобів та важелів. На відміну від характеристики просто економічної відповідальності в означеній моделі, соціально-економічна полягає не тільки в підвищенні рентабельності підприємства та отриманні доходу, а в реалізації соціальної відповідальності саме економічними інструментами.

Т.М. Савіна у своїй дисертації визначає соціально-економічну відповідальність бізнесу як особливо інтегрований феномен, що характеризує діяльність кожного окремого суб'єкта господарювання, що забезпечує економічне зростання і прогресуюче якісне поліпшення життя населення [13].

Отже, ми бачимо, що соціально-економічна відповідальність стосується тих сфер, які конкретно спрямовані на отримання грошей. Звичайно, існують ще елементи екологічної, правової, етичної відповідальності, але вони носять трохи інший характер. Поліпшення життя населення відбувається шляхом реалізації соціальних програм, грантів, соціально-відповідальних інвестицій, філантропії тощо.

О.О. Охріменко та Т.В. Іванова у своєму дослідженні зазначають, що соціально-економічна відповідальність (СЕВБ) виявляється в таких напрямках:

- напрям і характер інвестицій;
- ланцюжок поставок (від участі місцевих постачальників у виробничому циклі до номенклатури товарів і послуг);
- характер використання трудових ресурсів;
- наукові дослідження, які замовляються або фінансуються компаніями в інтересах розвитку бізнесу;
- поводження з ресурсами і матеріалами, які використовуються для виробництва кінцевих продуктів;

Форми реалізації соціально-економічної відповідальності роботодавця [16]

Найманий працівник	Держава	Суспільство
1. Надання гарантій зайнятості	1. Створення конкурентоспроможної продукції	1. Задоволення потреб у товарах та послугах
2. Забезпечення своєчасної виплати заробітної плати	2. Легалізація тіньових доходів	2. Гарантія якості продукції
3. Забезпечення гідної заробітної плати	3. Соціальні виплати до бюджетів усіх рівнів	3. Екологічне виробництво
4. Забезпечення відповідними умовами праці	4. Створення мотиваційного механізму для реалізації робочої сили	4. Інвестиції до розвитку трудового потенціалу країни
5. Створення умов морального подолання відчуження праці: – можливість кар'єрного зростання; – можливість самореалізації		

Таблиця 2

Заходи реалізації соціально-економічної відповідальності

№	Об'єкт спрямування	Заходи реалізації
1.	Перед людиною-працівником	1) виплата гідної заробітної плати, її зростання; 2) надання премій та компенсацій; 3) навчання та розвиток персоналу, планування кар'єрного росту; 4) безпека зайнятості та соціально-відповідальна реструктуризація підприємств; 5) мотивація персоналу, складання планів індивідуального пенсійного забезпечення та індивідуального страхування; 6) допомога у розв'язанні житлових проблем
2.	Перед власниками, акціонерами, вкладниками	своєчасна виплата дивідендів
3.	Перед споживачем, конкурентним середовищем та суспільством	1) вироблення якісної продукції; 2) постійне удосконалення якості продукції разом з науковими дослідженнями в цій сфері; 3) чиста конкуренція; 4) сплата податків; 5) достовірні реклами; 6) соціальні інвестиції, соціально відповідальний маркетинг тощо (хоча деякі науковці відносять їх не до форм, а до інструментів)
4.	Перед державою	1) сплата податків; 2) підвищення загального добробуту населення; 3) легалізація бізнесу та вихід з тіньового ринку праці

Джерело: складено на основі [14; 15]

О.О. Фоміна та Н.В. Водницька визначають соціально-економічну відповідальність роботодавця в таких формах (табл. 3).

Тобто ми бачимо, що форм реалізації соціально-економічної відповідальності досить багато, а також з'являються нові, які є надбанням використання досвіду розвинених країн. Застосування соціально-відповідального бізнесу в українських реаліях є досить новим порівняно із загальним розвитком цієї категорії, тому його розвиток відбувається поступово, підлаштовуючись під рівень економічного розвитку держави та потреби населення.

Тепер перейдемо до інструментів СЕВБ. Науковці наводять різні погляди з цієї теми, в інших роботах автора представлено більш глибокий аналіз, тому тут зробимо перелік наведених раніше інструментів: грошові гранти; благодійні пожертви та спонсорська допомога, меценатство; соціально значущий маркетинг; еквівалентне фінансування; соціальні інвестиції; адміністративний/соціальний бюджет; соціальні програми [17; 18].

Звичайно, соціально-економічна відповідальність не може бути окреслена чітко, не впливаючи на інші сфери СВБ. Будь-яка практика СВБ у своїй основі має економічний важіль – грошове наповнення. Екологічна відповідальність є неможливою без економічної, але вона стикається в межах саме економічного наповнення. Але саме СЕВБ має і економічний інструмент, і форму реалізації. Тобто це поняття є більш широким, ніж етична відповідальність та юридична, але не тотожна соціальній відповідальності.

Висновки. Вищенаведене дає змогу зробити висновок, що соціальна відповідальність бізнесу стає вагомим елементом українського сьогодення. Свій розвиток вона отримала вже давно, а в розвинених країнах посідає важливе місце в діяльності багатьох відомих організацій. Представлені моделі СВБ показали, що погляди вчених загалом збігаються та майже всі походять від моделі А. Керолла, де виділено 4 складові, а основою якої є саме економічна відповідальність. Але А. Керолл бачив її в діяльності компанії з метою забезпечення її рентабельності, тоді як ми вважаємо, що поглиблення використання та дослідження СВБ сприяє появі нової категорії «соціально-економічна відповідальність підприємства», яка передбачає не тільки отримання прибутку своєю організацією, але й реалізацію СВБ економічними важелями з метою розвитку населення та підвищення його добробуту. Ця сфера є відокремленою від етичної, екологічної та юридичної відповідальності, які, звичайно, усі пов'язані, але й відрізняються від соціально-економічної. Якщо юридична відповідальність вимагає від підприємств відповідати усім правовим нормам, етична – дотримання етичних норм та принципів,

екологічна – захисту навколишнього середовища, то соціально-економічна спрямована на покращення життя населення саме економічними засобами. Саме побудови

моделі соціально-економічної відповідальності підприємств України й будуть присвячені подальші наукові розробки автора.

Список використаних джерел:

1. Глебова А.А. Социальная ответственность бизнеса Украины на современном этапе формирования рыночных условий / А.А. Глебова // Экономика и управление: теория и практика : материалы международной заочной научно-практической конференции (20 сентября 2012 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/3898-2012-09-28-06-31-52>.
2. Стратегія сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.svb.org.ua/sites/default/files/201309_strategiya_spriannya_rozvitku_svb_v_ukrayini.pdf.
3. CEO Transformational Leadership and Corporate Social Responsibility / [D. Waldman, D. Siegel, M. Javidan] // Working Paper, Rensselaer Polytechnic Institute. – 2004.
4. Scilly M. Four Types of Corporate Social Responsibility / M. Scilly [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smallbusiness.chron.com/four-types-corporate-social-responsibility-54662.html>.
5. Balch O. Deconstructing CSR: Corporate philanthropy / O. Balch // Web-site of Ethical Corporation. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ethicalcorp.com/deconstructing-csr-corporate-philanthropy>.
6. Models of Corporate Responsibility Part I: The Classical Model [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://projectcsr.wordpress.com/2010/12/03/models-of-corporate-responsibility-part-i-the-classical-model>.
7. Models of Corporate Social Responsibility Part 2: The Stakeholder Model [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://projectcsr.wordpress.com/2010/12/09/models-of-corporate-social-responsibility-part-2-the-stakeholder-model>.
8. Models of Corporate Social Responsibility Part 3: Social Demandingness Model [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://projectcsr.wordpress.com/2010/12/20/models-of-corporate-social-responsibility-part-3-social-demandingness-theory>.
9. Models of Corporate Social Responsibility Part 4 (of 4): Social Activism [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://projectcsr.wordpress.com/2010/12/30/models-of-corporate-social-responsibility-social-activism>.
10. Godelnik R. Philanthropy, CSR and the Social Responsibility of Business / R. Godelnik. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.triplepundit.com/2012/08/philanthropy-csr-social-responsibility-of-business>.
11. Кужелев М.О. Формування парадигми корпоративної соціальної відповідальності в Україні / М.О. Кужелев // Економічний часопис – XXI. – 2015. – № 3–4 (1). – С. 60–63.
12. Колот А.М. Корпоративна соціальна відповідальність: еволюція та розвиток теоретичних поглядів / А.М. Колот // Економічна теорія. – 2013. – № 4. – С. 5–26. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte_2013_4_2.
13. Савина Т.Н. Социально-экономическая ответственность бизнеса : дисс. ... канд. экон. наук / Т.Н. Савина. – Йошкар-Ола, 2007. – 205 с.
14. Охріменко О.О. Соціальна відповідальність : [навч. посіб.] / О.О. Охріменко, Т.В. Іванова. – К. : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», 2015. – 180 с.
15. Комарницький І.Ф. Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент управління сучасним підприємством / І.Ф. Комарницький, З.І. Галушка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2010_6/7_Social.pdf.
16. Фоміна О.О. Соціально-економічна відповідальність підприємства в транзитивному суспільстві / О.О. Фоміна, Н.В. Водницька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Tiru/2009_28_1/29.pdf.
17. Єрмолаєва Т.К. Корпоративна соціальна відповідальність як умова сталого розвитку : [навчально-методичний комплекс] / Т.К. Єрмолаєва. – М. : Російська державна академія інтелектуальної власності (РГАІС), 2012. – 184 с.
18. Огородник В.О. Фандрайзинг – інструмент активізації соціально-відповідальної взаємодії суб'єктів суспільних відносин / В.О. Огородник // Економіка і організація управління. – 2014. – Вип. 1–2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eiou_2014_1-2_30.

Аннотация. В статье представлен анализ моделей социальной ответственности бизнеса, на основе которых выделены основные направления социальной ответственности. Указано, что экономическая ответственность лежит в основе социальной и становится базисом для выделения категории «социально-экономическая ответственность предпринимательства». Определены ее направления, формы и инструменты.

Ключевые слова: социальная ответственность бизнеса, социально-экономическая ответственность предпринимательства, экономическая ответственность, юридическая ответственность, этическая ответственность.

Summary. The article presents the analysis of models of social responsibility of business, on the basis of which the main directions of social responsibility are highlighted. It is noted that economic responsibility lies at the ground of social and becomes the basis for the categorization “socio-economic responsibility of entrepreneurship”. Its directions, forms and tools are defined.

Key words: social responsibility of business, socio-economic responsibility of entrepreneurship, economic responsibility, legal responsibility, ethical responsibility.